

ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи Шаҳнозаи Турсунзода дар мавзуи «Калимасозии сифат дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои филологӣ аз рӯи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст.

Омӯзишу таҳқиқи калимасозӣ дар асоси осори бадеии шоирону нависандагон ҷиҳати таъйини имконоти дар қолабҳои калимасозии маъмули таърихӣ то чи андоза калимаҳои нав сохтани ин ё он нависанда ва бозгӯи истеъдоди суҳанпардозии ӯ аҳаммияти борики касб менамояд. Масалан, забон ва услуби асарҳои Садриддин Айний аз лиҳози гуногунрангиву нағмонӣ сарчашмаи пурғановати забони адабии муосири тоҷик шинохта шудааст. Мавриди ҳаллу фасл қарор додани осори адиб барои арзёбии ташаккули забони адабии ҳозираи тоҷик ибтикори саривақтӣ ба ҳисоб меравад. Устод Айний барои тасвир намудани вазъи замон, ҳолати рӯҳӣ ва симои қаҳрамонони осора аз кулли имконоти калимасозии забони тоҷикӣ самаранок истифода намуда, дар баробари калимаҳои роиҷи забон вожаҳои мавриди қорбаст қарор додааст, ки ба услуби фардии нависанда хос мебошанд.

Муҳаққиқ Шаҳнозаи Турсунзода ба ин масъала таваҷҷуҳи махсус зоҳир намудааст. Аҳаммияти амалии рисола аз он иборат аст, ки маводи рисола дар дарсҳои таҳассусии мактабҳои олӣ, аз асосҳои дастури забони тоҷикӣ, махсусан, калимасозӣ, навиштани кори курсӣ, рисолаҳои хатм истифода мешавад, ки хеле ҷолиб ва мувофиқи матлаб аст.

Мазмунӣ таҳқиқи диссертатсионӣ бо соҳаҳои зерини забоншиносӣ мувофиқат мекунад: таърихи забони тоҷикӣ, таърихи забони адабии тоҷик, лексикология, забоншиносӣ, таҳлили матни бадеӣ, ки аз ҷониби Шаҳнозаи Турсунзода ба сифати як диссертатсияи алоҳида мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст.

Таҳқиқи муҳаққиқ аз он иборат аст, ки дар натиҷаи омӯзишу таҳлили таҳқиқоти илмӣ олимону муҳаққиқони ватанию хориҷӣ, асоси заминаҳои амалию назариявӣ таҳқиқи диссертатсиониро мушаххас намуда, усулҳои муосири таҳқиқи калимасозии сифатро истифода карда, вижаҳои калимасозии сифатро дар «Ёддоштҳо» аз мавқеи диди калимасозӣ мавриди баррасии ҳамаҷониба қарор додааст.

Диссертатсияи Шаҳнозаи Турсунзода аз муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати осори илмиву бадеӣ ва номгӯи ихтисораҳо иборат буда, вобаста ба фарогирии мавзӯ дар навбати худ ҳар боб ба фаслҳо ва зерфаслҳо ҷудо карда шудааст. Дар муқаддимаи диссертатсия оид ба мубрами мавзуи таҳқиқ, дараҷаи мавзуи таҳқиқ, робитаи таҳқиқ бо барномаҳо ва мавзӯҳои илмӣ, мақсад, вазифаҳо, объект, предмет, асосҳои назарӣ, асосҳои методологӣ, сарчашмаҳо ва навовариҳои илмӣ

тахқиқ, нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда, аҳаммияти назарӣ ва амалии таҳқиқ ва ғайра маълумот дода шудааст.

Боби якуми диссертатсия «**Калимасозии сифат бо пешвандҳо дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний**» иборат аст. Фасли якуми боби мазкур «**Матолиби муқаддимотӣ**» ном гирифтааст. Дар ин қисмати кор доир ба ҷойгоҳи калимасозӣ дар илми забоншиносӣ сухан меравад. Қайд карда мешавад, ки калимасозӣ яке аз ҷузъҳои муҳимми илми забоншиносӣ ба шумор рафта, ҳанӯз аз давраҳои қадим донишмандони улуми лисониву адабӣ ба ин қисми забоншиносӣ тавачҷуҳ зоҳир намудаанд. Чи тавре таҳлилҳо нишон доданд, дар асари мавриди назар пешвандҳои **ба-, бар-, бе-, бо-, но-, то-** ва пешвандгунаҳои **пур-, хуш-, дил-, сер-** ҳамчун пешванди калимасоз мавриди қарор дода шудаанд.

Боби дуюми диссертатсия «**Калимасозии сифат бо пасвандҳо дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний**» ном дошта, дар ин қисмати диссертатсия нақши пасвандҳои сифатсоз дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний ба таҳқиқ фаро гирифта шудааст.

Пасвандҳо аз рӯи дараҷаи истеъмол ба мисли пешвандҳо ба се гурӯҳ: сермахсул, каммахсул ва бемахсул ҷудо мешаванд. Вале нисбат ба пешвандҳо дараҷаи истеъмоли пасвандҳо дар ҳар давраи замон васеътар ба назар мерасад. Дар «Ёддоштҳо»-и С. Айний низ ҷойгоҳи пасвандҳои сифатсоз дар сатҳи баланд қарор дорад.

Боби сеюми диссертатсия «**Сохтори сифатҳои мураккаб дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний**» ном дошта, аз се фасл иборат аст.

Дар боби мазкур бар мабноси сарчашмаҳои зиёди илмӣ оид ба ташаккулу таҳаввул, роҳи усулҳои сохта шудани калимаҳои мураккаб, инчунин, калимасозии сифатҳои мураккаб ва қолабҳои сохта шудани онҳо маълумоти муҳим дода шудааст.

Ҳангоми таҳқиқи баррасӣ ва омӯзиши «Ёддоштҳо» маълум гардид, ки дар он сифатҳои мураккаби пайваست дар асоси анъанаи калимасозии калимаҳои мураккаб, мувофиқи иттилои осори илмӣ бо роҳҳои зерин сохта шудаанд.

Аз тақрори бевоситаи калимаҳо. Ин усули калимасозӣ дар «Ёддоштҳо»-и устод Айний яке аз каммахсултарин роҳи калимасозӣ ба шумор меравад ва бо ин қолаб беш аз 22 калима сохта шудааст: **дангар-дангар, тик-тик, суп-сурх, қатра-қатра, ҳим-ҳим, калон-калон, дароз-дароз, тӯб-тӯб, чакра-чакра, тоза ба тоза, тарсу ларзон, ҷалӣ-калон, дон-дона, сахт-сахт, порча-порча, пеш-пеш, хурд-хурд, хир-хир, кам-кам, гуногун, ҷоноҷон, рангоранг.**

Хулосаи автореферати Шаҳнозаи Турсунзода фарогири муҳимтарин бардоштҳои илмӣ муаллиф буда, дар 8 банд фароҳам омада, истиноди зарурӣ дар охири ҳар банд ба мақола ва таълифоти довталаби дараҷаи илмӣ оварда шудааст.

Дар баробари дастовардҳои илмӣ ва натиҷагирӣҳои ҷолиби тавачҷуҳ дар автореферати диссертатсия баъзе камбудиву норасоӣҳо роҳ

ёфтааст, аз он ҷумла хатогиҳои имлоиву ҷо ба ҷогузориҳои техникӣ, ки бо нияти пешрафти корҳои таҳқиқии минбаъдаи муаллиф монеа эҷод нахоҳад кард.

Дар маҷмӯъ, эродҳои номбурда ислоҳшаванда буда, ҳангоми таҳия ва наشري монография ба инобат гирифтани онҳо ба арзиш ва муҳимияти илмиву амалии кори таҳқиқотии Шаҳнозаи Турсунзода аҳаммияти бештарро зам менамояд. Бинобар ин, ба инобат гирифтани андешаҳои мо барои беҳтар шудани сифати кор аз манфиат ҳолӣ нахоҳад буд.

Автореферат ва мақолаҳое, ки довталаби дараҷаи илмӣ дар бораи мавзӯи таҳқиқшаванда ба нашр расонидааст, муҳтавои онро фаро гирифтаанд. Мавзӯи интихобнамудаи ӯ ба доираи мавзӯ ва масъалаҳои таҳқиқии шиносномаи ихтисоси илмӣ 10.02.01 – Забони тоҷикӣ мувофиқат мекунад. Коркарди амалии натиҷаҳои таҳқиқ ва наشري таълифоти илмӣ дар мавзӯи диссертатсия ба меъёр ва талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошад.

Хулоса, автореферати диссертатсияи номзиди Шаҳнозаи Турсунзода дар мавзӯи «Калимасозии сифат дар «Ёддоштҳо»-и Садриддин Айний», ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 - и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 - юми июни соли 2021, таҳти № 267 тасдиқ шудааст, посухгӯ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмӣ номзиди илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор мебошад.

Тақриздиханда:

Н.и.ф., профессори кафедраи забони тоҷикӣ Раҳмонов М.М.

Нишонӣ: 734067 Ҷумҳурии Тоҷикистон

Шаҳри Душанбе, н. Сино, кӯч. Нахимов 65/17

Тел: 933021977

Имзои Раҳмонов М-ро тасдиқ мекунам:
сардори инъобии кадрҳо
ва корҳои махсуси ДДМИТ

Мирҷамолов М.А.

Нишонии муассиса: 734067 Ҷумҳурии Тоҷикистон
шаҳри Душанбе, кӯч. Нахимов 64/14

04.09.2025c.